

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İslâmî İlimler Araştırma Vakfı (İSAV)

DİNLERDE NİKÂH

Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Ethem Ruhi Fığlalı Konferans Salonu

İzmir, 06 - 08 Nisan 2012

İstanbul 2012

MANU KANUNNÂMESİ'NE GÖRE HİNDUİZM'DE NİKÂHIN ŞARTLARI

Hammet ARSLAN*

Giriş

Manu Kanunnâmesi, değişik şartlar ve farklı zamanlarda dinî hükümlerin nasıl uygulanacağı konusunda Hindulara rehberlik eden bir metindir.¹ Manzum olan bu eser, Hint dinî kurallarını belirleyen veya açıklayan *smriti* kategorisine dâhildir. "Sosyal sınıfların yasası" şeklinde tanımlanan *Manu Kanunnâmesi*², daha sonraki dönemlerde ortaya çıkmış *Dharmaşāstra* türü eserlerin ilham kaynağı olmuştur. Hindu gelenekte, *Manu*'ya otorite bağlamında tabiatüstü bir güç atfedilir. Bu yüzden, Hindu dini ve hem de sosyal

* Araştırma Görevlisi, Dokuz Eylül Ü. İlahiyat Fakültesi, İzmir

¹ Ali İhsan Yitik, *Hint Dinleri*, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir, 2005, s. 28; James G. Lochtefeld, *The Illustrated Encyclopedia of Hinduism*, Vol. I, The Rosen Pub., New York, 2002, s. 423-424. Orjinali Sanskritçe olan ve ilk kez Sir William Jones tarafından 1794'te İngilizceye çevrilen eser, yaygın olarak *Manusmrti* ismi ile anılmakla birlikte *Manava Dharmaşāstra* olarak da bilinir. Gavin Flood, *An Introduction to Hinduism*, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 1996, s. 56; Patrick Olivelle and Suman Olivelle, *Manu's Code of Law: A Critical Edition and Translation of the Manava-Dharmaśāstra*, Oxford Univ. Press, Oxford, 2005; Patrick Olivelle, *The Law Code of Manu*, Oxford Univ. Press, New York, 2004, s. XVI.

² *Manu*, I.2. Biz bu çalışmamızda *Manu Kanunnamesi*'nin şu çevirilerinden istifade ettik: *The Laws of Manu*, Çev., G. Bühler, Clarendon Press, Oxford, 1886 (SBE, XV); *The Laws of Manu*, Çev., Wendy Doniger and Brian K. Smith, Penguin Books, Harmondsworth, 1991; *The Law Code of Manu*, Çev., Patrick Olivelle, Oxford Univ. Press, New York, 2004. *Manu Kanunnamesi*'nin evlilikle ilgili bölümlerinin çevirisi için ayrıca bkz., Paul B. Courtright, "Hinduism", *Sex, Marriage, and Family in World Religions*, Ed. Don S. Browning, M. Christian Gren, John Witte Jr., Columbia University Press, New York, 2006, s. 240-249

yaşamıyla alakalı bilimsel tartışmalarda temel referans kaynaklarından birisidir.³ Bu eserde ele alınan konulardan bir tanesi de evliliktir.

Hinduizm'de evlilik dinsel bir tören, aile de dinî bir kurumdur. Bu dinde, uygun bir kızla nikâhlanma ve aile reisliği, insan hayatındaki dört dönemden (*ashrama-dharma*) birisi kabul edilmektedir. Hindu dini yasalarına göre bir erkeğin, bir kızla nikâhlanıp aile kurabilmesi için mükellef olduğu bazı dinî vecibeler vardır. Kişi ancak bunları yerine getirdikten sonra nikâhlanabilme ve aile kurabilme hakkı elde edecektir. Erkeğin uyması gereken kuralların yanı sıra evlenilecek kızın ve ailelerin yerine getirmesi gereken bir takım hususlar, kız ve damat seçiminde aranılan nitelikler, nikâhlanma yaşı ve bunun için uygun zaman dilimleri, kastlar arası evlilik ve bunların sonuçları *Manu Kanunnâmesi*'nde izah edilmiştir. Hint dini literatüründe evliliğe büyük yer ayrıldığı⁴ ve evliliği ifade etmek için şu sözcüklerin kullanıldığı görülmektedir:

1. *Udvaha*: Kızı anne-babasının evinden alıp dışarı çıkarmak,
2. *Vivaha*: Bir kızın özel bir amaca yönelik olarak meselâ eş yapmak için, babasının evinden alıp götürmek,

³ Patrick Olivelle, "Dharmasastra: A Literary History" Ed. Timothy Lubin, Jayanth Krishnan ve Jr. Donald R. Davis, *Law and Hinduism: An Introduction*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, s. 16; *The Law Code of Manu*, s. XX, XXLI; Robert Lingat, *The Classical Law of India*, Trans. From French by, J. Duncan M. Derrett, University of California Press, Berkeley, 1973, s. 87-92.

⁴ *Rigveda*, X85 (Biz bu çalışmamızda, Ralph T.H. Griffith ve H. H. Wilson tarafından yapılan *Rigveda* çevirilerini kullandık. Yeri geldiğinde çeviriler arasında karşılaştırmalar yaptık. *The Hymns of the Rigveda*, Çev., Ralph T.H. Griffith, Motilal Banarsidass Pub, Delhi, 1973; *Rig-Veda Sanhita: A Collection of Ancient Hindu Hymns*, (I-VI), Çev., H. H. Wilson, N. Trübner and Co., London, 1866-1888); *Atharvaveda*, XIV.1.2 (*Hymns of the Atharva-Veda*, Trans. by, Maurice Bloomfield, Clarendon Press, Oxford, 1887, SBE, XLII) ; P. V. Kane, *History of Dharmasastra: Antient and Medieval Religious and Civil Law*, Vol. II, Part I, Bhandarkar Oriental Research Institute, Pune, 1997, s. 427; Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras: Socio-Religious Study of the Hindu Sacraments*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1976, s. 153; Klaus K. Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, State University of New York Press, Albany, 2007, s. 150; David Smith, *Hinduism and Modernity*, Blackwell Pub., Oxford, 2003, s. 155; Julius Lipner, *Hindus*, Routledge, London 1998, s. 219; William P. Harman, *The Sacred Marriage of a Hindu Goddess*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1992, s. 126.

3. *Parinaya/Parinayama*: Ateşin etrafında saat yönünde dönerek *pradaksina* ritüelini yerine getirmek,
4. *Upayama*: Kendisine yaklaştırmak ve kendisinin yapmak,
5. *Panigrahana*, Kızın elini tutmak.

Bu sözcüklerden her biri evlilik ritüelinin bileşenleri olmasına rağmen bütün hepsi *dharmashastralarda* evlilik seremonisindeki muhtelif eylemler bütününe ifade etmek için kullanılır.⁵

Hinduizm'de evliliğin amacı, erkeği aile reisi yapmak suretiyle Tanrı-lara kurban sunumu ritüelini yerine getirmektir. Böylece erkek evlat sahibi olarak soyun ve kurban sunum uygulamasının devamlılığını sağlayacaktır. *Rigveda*'ya göre bir erkek ateş ritüelini (*garhapatya*) icra etmek için evlenir.⁶ Metinlerde erkek evlat veya soy/nesil bahsedilen ve dinî ritüelleri icra eden kadının üstüne ikinci bir kadınla evlilik yasaklanmıştır.⁷ Buna göre kadının evlilikteki yeri iki açıdan önemlidir: (i) Kadın, erkeğe dinî ritüelleri beraber-ce (kadının yardımı ile) yapma imkânı verir. (ii) Oğul veya oğullar vererek erkeği cehennemden kurtarır.⁸ *Manu Kanunnâmesi*'ne göre erkek evlat sahibi olma, dinî ritüelleri icra, dine hizmet, en yüce haz, kişinin kendisi ve atası için cennet özlemi kadın sayesinde gerçekleşir.⁹ Hindu *Dharmaşāstra* literatü-rü uzman bir isim olan Kane'ye göre, *smṛiti* metinlerine göre evliliğin amacı, (i) *praja*: Cehenneme gitmekten kurtuluş, (ii) *dharmasampatti*: Dinî ritüelleri

⁵ *Taittiriya Samhita*, VII. 2. 87 (*Kṛṣṇayajurvediya Taittiriya-samhita*, Trans. by, Rangasami Lakshminarayana Kashyap, Sri Aurobindo Kapali Sastry Institute of Vedic Culture, Bangalore, 2003); *Aitareya Brahmana*, 27.5 (*Rigveda Brahmanas: The Aitareya and Kausitaki Brahmanas of the Rigveda*, Trans. by A. B. Keith, Motilal Banarsidass, Delhi, 1998); P. V. Kane, *History of Dharmasastra: Antient and Medieval Religious and Civil Law*, Vol. II, Part I, Bhandarkar Oriental Research Institute, Pune, 1997, s. 427.

⁶ *Rigveda*, X.85.36.

⁷ *Apastamba Dharmasutra*, II.5.11.12 (*Dharmasutras: The Law Codes of Apastamba, Gautama, Baudhayana, and Vasistha*, Trans. and Ed. By, Patrick Olivelle, Motilal Banarsidass Pub., 2000).

⁸ P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 428-429; Klaus K. Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, s. 152.

⁹ *Manu*, IX. 28.

icra etmek (iii) *rati*: Biyolojik ve diğer arzuları tatmin olmak üzere üçtür.¹⁰ Bu açıdan evlilik hayatı Hindu yaşamında önemli bir uygulama kabul edilmektedir.

I- Nikâhın Şartları

Hinduizm'de nikâh aktinin yerine gelmesi için damat adayının yerine getirmesi gereken bir takım şartlar vardır. Damat ve gelin adayının bir takım nitelikleri haiz olmasının yanı sıra, ailenin de yerine getirmesi zorunlu bir takım koşullar bulunmaktadır. Şimdi bunları kısaca ele almaya çalışacağız.

a- Erkekte Aranılan Şartlar ve Damat Seçimi

*Manu Kanunnâmesi'*ne göre erkeğin bir kızla nikâhlanma hakkını elde edebilmesi ve evlilik hayatını oluşturabilmesi için, bir *gurunun* rehberliğinde *Vedaları* mükemmel bir tarzda öğrenmesi gereklidir. Bu eğitim 36, 18, 9 yıl veya bundan daha az da sürebilir. Bu süreç içerisinde erkek, öğrenciliğin gerektirdiği bütün kurallara dikkatli bir şekilde riâyet etmelidir. Eğitim sürecinin gerekli gördüğü katı kurallara layıkıyla uyan bir erkek, türlü çiçekler ve süs eşyaları ile onurlandırılır. Eğitimin tamamlanmasının ardından *gurusunun* müsaadesiyle banyo yapan ve eve dönüş ritüelini (*Samavartana* kurallarını) gerçekleştiren öğrenci, kendisi ile eşit bir kasta mensup olan güzel bir kızla nikâhlanma hakkı elde eder.¹¹

Hindu kutsal metinlerine göre, damat adayı zeki, akli melekesi yerinde, huyu güzel, karakteri düzgün, eğitilmiş, sağlıklı, yakışıklı, genç, güçlü, ün/şöhret sahibi olmalıdır. Yine Hindu metinlerine göre, damatın iyi bir ailesi, temiz/düzgün bir arkadaş çevresi olmalıdır ve damat adayı arkadaşları tarafından sevilen birisi olmalıdır.¹² *Yajnavalkya'*ya göre, soy sahibi olacağı

¹⁰ P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 429.

¹¹ *Manu*, III, 1-4.

¹² *Apastamba Grihyasutra*, III.20 (*The Grihya-sutras: Rules of Vedic Domestic Ceremonies*, Part II, Trans. by, Hermann Oldenberg, Clarendon Press, Oxford, 1886, SBE, XXX); *Asvalayana Grihyasutra* I.5.2. (*The Grihya-sutras: Rules of Vedic Domestic Ceremonies*, Part I, Trans. by, Hermann Oldenberg, Clarendon Press, Oxford, 1886, SBE, XXIX) *Asvalayana Grihyasutra'*da evlilikle ilgili bölümler için bkz., Paul B. Courtright, "Hinduism", *Sex*,

düşünüldükten damat adayının yiğitliği ve cinsel gücü test edilmiş olmalıdır.¹³ Çok küçük veya aşırı yaşlı olan, hayattan ümidini kesmiş, yüreğinde yaşama sevinci olmayan, arkadaşları tarafından nefret edilen, akrabaları tarafından yalnız bırakılan, sağlık sorunları olan, başka bir kasta mensup ve iktidarsız olan erkeklerden uzak durulmalıdır. Kızlarını böyle kötü niteliklere sahip bir erkekle evlendiren babalar aptal olarak tavsif edilir; hatta kızını öldürmüş kabul edilir ve buna eşdeğer bir cezaya çarptırılabilir.¹⁴

Damat seçimini (*svayamvara*) kimin yapacağı ve gelini nikâh esnasında damada kimin teslim edeceği konusu da tartışmalıdır. Dinî metinlere göre kız, sırası ile şu kimselerin korumasında kabul edilir ve bu kişiler eş seçiminde önemlidir: Baba, baba tarafından dede, erkek kardeş, erkek akraba, anne tarafından dede ve anne.¹⁵ *Yajnavalkya*'ya göre ise anne tarafından dedeye yer verilmekte ve eş seçimi kızın kendi tercihine bırakılmaktadır.¹⁶ Bir başka sıralama ise şöyledir: Baba, erkek kardeş, baba tarafından dede, dayı, baba tarafından yakın akraba, kan bağı olan akraba, anne ve uzak akraba.¹⁷ *Yajnavalkya*'ya göre ailesi veya koruyanı olmayan kız, evlenilmeye layık bir erkek bulunduğu evlilik kararını (*svayamvara*) kendi başına verebilir.¹⁸ Bu

---

Marriage, and Family in World Religions, Ed. Don S. Browning, M. Christian Gren, John Witte Jr., Columbia University Press, New York, 2006, s. 237; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 429-430.

¹³ *Yajnavalkya*, I.54-55 (*Yajnavalkyasmṛiti*, Trans. By, B. S. Bist, Chaukhamba Sanskrit Pratishthan, Delhi, 2004). Metinlerde, damat adayının soy sahibi olması hususunda iktidarsız olup olmadığının nasıl test edildiğine dair herhangi bir açıklama bulunmadık.

¹⁴ Bhaiyaram Sarma, *The Vivaha: The Hindu Marriage Samskaras*, Tr. R. C. Prasad, Motilal Banarsidass Publ., New Delhi, 1995, s. 12-13; Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, s. 198-199.

¹⁵ *Visnu Dharma-sutra*, 24.38-39 (*The Institutes of Vishnu*, Trans. by, Julius Jolly, Clarendon Press, Oxford, 1880, SBE, VII/109) *Manu Kanunnamesi*'nde, kızın evlenmeden önce babasının, evlenince kocasının, kocası ölünce de oğullarının kontrolünde ve korumasında olduğu ifade edilir. *Manu*, V.148; IX, 3.

¹⁶ *Yajnavalkya*, I.63-64; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 501. Antik Hint geleneğinde kızın kim tarafından, kime, ne şekilde verileceğini gösteren açıklamalar için şu esere bakılabilir: J. J. Meyer, *Sexual Life in Ancient India*, Stephen Austin and Sons Ltd., GB, Tarihsiz, s. 54-62.

¹⁷ P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 502.

¹⁸ *Yajnavalkya*, I.64. *Svayamvara* hakkında bkz., J. J. Meyer, *Sexual Life in Ancient India*, Stephen Austin and Sons Ltd., GB, Tarihsiz, s. 78 vd.

durumda kız, ailesinin kendisine verdiği eşyaları iade eder, damat da başlık parası (*sulka*) ödemez.¹⁹

b- Kızda Aranılan Şartlar ve Gelin Seçimi

Hindu kutsal metinlerine göre evlenilecek kızın bir takım niteliklere haiz olması gereklidir. *Manu Kanunnâmesi*'nde ifade edildiği üzere nikâhlanılacak kızın öncelikle fizikî niteliklerine dikkat edilir. Buna göre bir erkek, sarı, kahverengi veya kırmızı saçlı, saçsız veya aşırı kıllı, fizikî kusurları (altıparmak, kesik kulak) olan, geveze ve kırmızı gözlere sahip kızlarla evlenmemelidir. Buna karşılık, fiziki kusuru bulunmayan, kuğu gibi yürüyen, güzel saçlı, küçük dişli, hoş görünümlü, güzel isimli kızlar tercih edilmelidir.²⁰ Bu niteliklere şunlar da ilave edilir: Kızın saçları yüzünü kapatacak kadar uzamamalıdır; boğuk, kısık, çatlak veya kurbağa sesli olmamalıdır; bacakları ve topukları çok kıllı olmamalıdır; güldüğü zaman yanaklarında gamze olmamalıdır; ne çok kısa ne de çok uzun boylu olmalıdır.²¹ Metinlerde, kalın dudaklı ve ince belli kadınların cazibeli olduğu ifade edilir.²² Kız görünür ve görünmeyen olmak üzere iki türlü güzel karaktere sahip olmalıdır.²³ *Manu Kanunnâmesi* erkeğe, şâyet kız içinde yaşadığı ortamın kadınları arasında seçkin vasıflara sahip ise alt sınıftan veya kötü aileden olsa dahî onunla evlenme izni verir.²⁴ Metinlerde vurgulanan bir diğer nokta gelinin damattan küçük (*yaviyasi*) olmasıdır. *Kamasutra*'ya göre aralarında en az üç yaş olmasıdır.²⁵ Bir kız, zenginliği, güzelliği, zekâsı ve ailesi nedeniyle tercih edilir. Bunlardan en önemsizi zenginlik, daha sonraki ise güzelliştir. Zekâ ve iyi

¹⁹ *Manu*, IX.92; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 523.

²⁰ *Manu*, III.8, 10; *Visnu Dharma-sutra*, 24.12-16.

²¹ *Manu*, III.8, 10 *Visnu Purana*, III.10.18-22 (*Visnupuranam*, Trans. by, H. H. Wilson, Ed. By M. N. Dutt, Elysium Press, Calcutta, 1896); P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 432; Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, s. 191-192

²² *Satapatha Brahmana*, I.2.5.16.

²³ *Manu*, III.4; *Yajnavalkya*, I.52; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 432.

²⁴ *Manu*, II.238; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 430.

²⁵ *Kamasutra*, III.1.2 (*The Kama Sutra of Vatsyayana*, Trans. By, Richard F. Burton, Penguin Books, 1997); P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 434-435.

ailenin ise aralarında bir üstünlük söz konusu olmayıp, birbirinin yerine tercih edildiği görülür.²⁶

*Manu Kanunnâmesi'*nde nikâhlanılacak kızın ismine önem verildiği görülmektedir. Yıldız, burç, ağaç, ırmak, dağ, kuş, yılan ismine sahip olan ve aşağı kastlara ait bir köle ismi ya da korkutucu bir isme sahip bir kızla nikâhlanması uygun değildir.²⁷ Ayrıca, isminin sondan bir önceki harfi 'r' ve 'l' olan (Gauri, Sali, Kamala) kızlar tercih edilmemelidir.²⁸ *Manu Kanunnâmesi* ve *Yajnavalkya'*ya göre evlenilecek kızın mutlaka erkek kardeşi olmalıdır. Sağduyulu ve ihtiyatlı bir erkeğin, erkek kardeşi olmayan ve babası belli olmayan bir kızla nikâhlanmaması tavsiye edilir.²⁹ Bu uygulamanın Hindu dininde uzun bir geçmişi vardır. *Rigveda'*da "...erkek kardeşi olmayan kız, ailesinin yanına geri döner..."³⁰ ve *Atharvaveda'*da "...erkek kardeşi olmayan kadın gibi geçmişiyile oturmasına izin ver..."³¹ denilmektedir. Eski zamanlarda oğlu olmayan adam, kendisine erkek evlat vermesi için kızını bir erkek ile anlaşmalı olarak evlendirirdi.³² Bu evlilikten doğan erkek evlat, anne tarafından dedesi için *pindas*³³ sunumu yapardı.³⁴ Bu durumda o çocuğun *putrika* olma ihtimaline karşılık kendi babası için *pindas* sunması mümkün olamayacağı ve erkeğin soyu devam edemeyeceği için erkek kardeşi olmayan kızların tercih edilmemesi ve baba evinde kalması muhtemel gözükmektedir.

²⁶ P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 433.

²⁷ Hint geleneğinde kızların isimlendirilişi hakkında bkz., *Manu*, II.33, III.9; *Apastamba Grihyasutra*, III.13. Bu isimlere sahip kızlarla evlenilmemesinin nedeni olarak Ari ırkı dışındaki halkların bu isimleri sıklıkla kullanmalarıdır. Dolayısıyla Ari ırkı kendileri dışında topluluklarla evlilik ilişkisi kurulmasını hoş karşılamamaktadır. Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, s. 80-81.

²⁸ *Apastamba Grihyasutra*, III.14 ve *Kamasutra*, III.1.13; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 433.

²⁹ *Manu*, III.11; *Yajnavalkya*, I, 52.

³⁰ *Rigveda*, I.124.7.

³¹ *Atharvaveda*, I.17.1.

³² Hinduizm'de babasına erkek evlat veren kız için *putrika* sözcüğü kullanılır.

³³ Cenaze töreninde ölen kimsenin üzerine yuvalanmış pirinç tanelerinin sunulmasıdır.

³⁴ Biruni, anlaşmalı olan bu evlilik türünün varlığından bahsetmektedir. Ebû Reyhan el-Biruni, *Alberuni's India*, ed. Edward Sachou, New Delhi 1964, I/107.

Ancak modern zamanlarda babası zengin olan kızların erkek kardeşi olmasa bile evde kalma olasılığı çok düşüktür.³⁵

Erkeğin nikâhlanacağı kızı seçiminde önemsenen bir başka husus da kast kurallarının belirleyiciliği ve işlevselliğidir. İlk üç kasta mensup olan bir erkeğin ilk evliliğinde tercih edeceği kızın eşit bir kasta mensup olması tavsiye edilir. Ancak cinsel arzuları güçlü olan erkeklerin kast düzenine göre evlenmesine müsaade edilir. Endogami (aynı kabile veya sülale içerisinde) tarzı evlilik tavsiye edilmektedir. Ancak endogami tarzı evlilik de, kendi arasında bazı nitelikleri gerektirmektedir. Meselâ aynı *gotra*³⁶ (soy, yakın akraba) veya *pravara/arseyadan*³⁷ (kutsal bağla bağlı olan köken) olmamalıdır. Yine adaylar, baba tarafından yedi anne tarafından beş nesil geçmişten kuzen (*sapinda*) olmamalıdır.³⁸

c- Ailelerde Aranılan Şartlar

Gelin ve damat adayının bizzat kendilerinin yanı sıra her iki tarafının ailesinin de bir takım niteliklere sahip olması gereklidir. *Manu Kanunnâme-si*'ne göre, her ne kadar inek, at ve kuzu sürüleri bulunsa veya aşırı zengin olsalar bile şu on tür aile ile evlilik ilişkisi kurulmaz:

³⁵ *Rigveda*, II.17.7; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 435-436.

³⁶ *Gotra* sözcüğü *Rigveda*'da "inek ahır", "inek sürüsü" veya "meclis, kalabalık, topluluk" anlamına gelir. Bu açıdan *gotra* "bir grup insan"ı ifade eder. *Rigveda*, I.51.3; II.17.1; III.39.4; X.48.2; II.23.18; VI.65.5; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 479.

³⁷ *Pravara*, "seçmek" veya "yalvarmak" anlamına gelir. *Pravara* değişik ev seremonilerinde yer alır. Gelin ile damatın babasının kurban sunum atası (*pravara*) aynı olmamalıdır. *Pravara* sözcüğü *Rigveda*'da geçmemekle birlikte onun eşanlamlısı olan *arseya* sözcüğü geçmektedir. *Rigveda*, IX.57.51; VIII.102.4; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 482, 486-487.

³⁸ *Manu*, III.12; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 436-437; Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, s. 171-182; Robin Rinehart, "Introduction: The Historical Background", *Contemporary Hinduism: Ritual, Culture and Practice*, ed. Robin Rinehart, Abc-Clio Pub., California 2004, s. 24; Constance A. Jones and James D. Ryan, *Encyclopedia of Hinduism*, Facts On File, New York, 2007, s. 100.

i- Ritüelleri önemsemeyen ve geçiş törenlerini (*samskaralar*) icra etmeyen,

ii- Erkek çocuğu olmayan,

iii- *Veda* metinlerini okumayan veya okumayı ihmal eden,

iv- Bedeni çok kılılı olan,

v- Sindirim problemi çeken,

vi- Hemoroid (basür), vii- Tüberküloz (verem),

viii-Epilepsi (sara),

ix- Beyaz cüzzam,

x- Siyah cüzzam hastalığı olan aileler.³⁹

*Manu Kanunnâmesi'*ne göre ailesinin mükemmelliği, seçkinliği ve itibarını yükseltmek isteyen en iyi olan ile evlenmeyi tercih etmeli, en düşük olandan ise kaçınmalıdır. Yine aynı metinde hangi haller ve koşullarda iyi bir ailenin, kötü aile konumuna düşeceği ifade edilir.⁴⁰

Damat ve gelin seçimi çiftlerin babası tarafından yapılmaktadır. Seçilen çiftler aile gözetiminde bir araya getirilir ve birbirlerini tanımamaları sağlanır. İnsiyatif daima kız babasındadır. Bununla birlikte erkek tarafı, kız tarafından bir miktar nakit para veya bunun karşılığı mal isteyebilir. Modern yasalarla bu uygulama kaldırılmasına rağmen gelenekte çok az da olsa halen devam etmektedir. Bu durum bazen aileler arasında gerginliğe sebep olmaktadır.⁴¹ P. V. Kane'nin işaret ettiği üzere *Mahabharata'*ya göre, her iki taraf da

³⁹ *Manu*, III.6-7; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 430; Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, s. 181; Bhaiyaram Sarma, *The Vivaha: The Hindu Marriage Samskaras*, Tr. R. C. Prasad, Motilal Banarsidass Publ., New Delhi, 1995, s. 3.

⁴⁰ *Manu*, IV, 244; III.63-65; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 430.

⁴¹ Axel Michaels, *Hinduism: Past and Present*, s. 115; Robin Rinehart, "Hearing and Remembering: Oral and Written Texts in Hinduism", *Contemporary Hinduism: Ritual, Culture and Practice*, ed. Robin Rinehart, Abc-Clio Pub., California 2004, s. 92; Fred W. Clothey, *Religion in India: A Historical Introduction*, Routledge, London, 2006, s. 64; Jeaneane Fowler, *Hinduism: Beliefs and Practices*, Sussex Academic Press, Brighton, 1997, s. 54.

eğitim ve zenginlik açısından eşit olmalıdır.⁴² Eş seçiminde kast, kabile, egzogami, endogami, yaş, eğitim, karakter, sağlık, güzellik, ten rengi ve astroloji önemlidir.⁴³ Bu açıdan yıldızlara danışmadan evlilik gerçekleşmez. Günümüzde gazetelere verilen eş ilanlarında kast, ten rengi, eğitim ve astrolojik alametler zikredilir.⁴⁴

d- Evlilik Yaşı ve Evlilik İçin Uğurlu Zamanlar

Hindu kültüründe evlilik yaşı, bölgeden bölgeye, kastan kasta değişiklik arz etmektedir. Bazen aynı bölgede ve kast içerisinde farklı uygulamalar dikkati çekmektedir. Erkeklerin, *Veda* eğitimi tamamlamasının ardından evlenmesi tavsiye edilir. *Veda* eğitiminin sekiz yaşında başladığı (*upanayana*) ve 12 yıl sürdüğü dikkate alınrsa erkek yirmili yaşlarda evlenmelidir. Evlenecek erkek ve kızın yaş orantısı konusunda metinlerde çelişkili açıklamalar bulunmaktadır. *Manu Kanunnâmesi'*ne göre, otuz yaşındaki bir erkek on iki; yirmi dört yaşındaki bir erkek ise sekiz yaşında bir kızla evlenebilir.⁴⁵ Buna binaen *Visnu Purana'*ya göre erkeğin yaşı yaklaşık olarak kızın yaşının üç katı olmalıdır.⁴⁶ Yine bu düşünce çerçevesinde *Mahabharata'*ya göre erkek ve

⁴² P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 431. Bu durum, Anadolu'da "Davul bile dengi dengine çalar" atasözü ile ifade edilmektedir.

⁴³ Karel Werner, *A Popular Dictionary of Hinduism*, Taylor & Francis e-Library, 2005, s. 25; Julius Lipner, *Hindus*, Routledge, London 1998, s. 222; Arvind Sharma, "Marriage in the Hindu Religious Tradition" *Journal of Ecumenical Studies*, 1985, 22(1), s. 73; Hillary Rodrigues, *Introducing Hinduism*, Routledge, New York, 2006, s. 81. Hindu astrolojisi hakkında ayrıntılı bilgiler hakkında bkz., Ebû Reyhan el-Birunî, *Alberuni's India*, ed. Edward Sachou, New Delhi 1964, II/211-246.

⁴⁴ Axel Michaels, *Hinduism: Past and Present*, s. 115.

⁴⁵ *Manu*, IX, 94.

⁴⁶ *Visnu Purana*, III.10.16. *Veda* metinlerini kompoze eden azizlerinden birisi olan Angiras'a göre gelin damattan iki, üç, beş veya yedi yaş küçük olmalıdır. P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 438.

kızın yaşları 30-10 veya 21-7 olmalıdır.⁴⁷ *Manu Kanunnâmesi'*nde uygun bir eş bulunmuşsa kızların erken evlenebileceği ifade edilir.⁴⁸

*Rigveda'*da kızların evlilik yaşı ile ilgili net bir ifade yoktur. Ancak kızların yetişkinlik çağında evlenmeleri konusunda bazı imalar vardır. *Rigveda'*da "kız güzel bir görünüm kazandığı ve süslenmeye başladığı andan itibaren erkekler arasından arkadaş arar" denilmesi onun eş seçimi yapabilecek bir çağda evlendiğini gösterir.⁴⁹ *Manu Kanunnâmesi'*nde hem "Genç kız, ergenliğe ulaşmış olsa bile, ölünceye kadar babasının evinde kalabilir; babası onu, iyi nitelikleri haiz olmayan bir erkeğe vermez" denilir hem de "genç bir kız ergenliğe ulaştıktan sonra babasının evinde en fazla üç yıl kalması makbuldür, bundan sonra kendisine uygun bir eş arar" denilir.⁵⁰

*Rigveda'*ya göre, Ay'ın Agha/Magha takımyıldızı ile birleştiği anda gerçekleşen bir evliliğin uğurlu olacağına inanılır.⁵¹ Buna karşılık bazı metinlerde Magha (20 Ocak-19 Şubat), Phalguna (20 Şubat-20/21 Mart) ve yazın son

⁴⁷ *Mahabharata, Anusasana*, 44.14 (*The Mahabharata of Krishna-Dwaipayana Vyasa, (I-XII)* Trans. by, Pratap Chandra Roy, Oriental Publishing Co., Calcutta, Tarihsiz); P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 439.

⁴⁸ *Manu*, IX.88; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 445. P. V. Kane'ye göre kızların erken yaşta evlendirilmesinin birinci sebebi, hızlı bir şekilde yayılmaya başlayan Budizm'in keşiş ve keşişlik kurumunun ahlaki zafiyetidir. İkinci sebep, Panini ve Patanjali dönemlerinde değişik işlerle meşgul olan kızların sonraki dönemlerde hiçbir şey yapmadan, evde boş/tembel bir şekilde oturmasıdır. P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 443-444.

⁴⁹ *Rigveda*, X.27.12; X.85; I.117.7; II.17.7; X.39.3. Bununla birlikte *Rigveda'*da kızların çok küçük yaşlarda evlendirildiğini gösteren ifadeler de rastlanılmaktadır. *Rigveda*, I.51.13; I.116.1; I.126.6-7; Son dönemlerde salgın hastalıklar ve ekonomik sebeplerden dolayı kızların 16 yaşından önce evlendirilemediği ve bazen yirmili yaşları aştıkları ifade edilmektedir. 1929 ve 1938 yasalarına göre kızlarını 14 yaşından küçük evlendirenler için cezai yükümlülükler söz konusudur. P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 439, 445-446; Axel Michaels, *Hinduism: Past and Present*, s. 113. Hint ailesindeki gelişim ve dönüşüm hakkında ayrıntılı bilgi için şu esere bakılabilir: Sanjukta Dasgupta and Malashri Lal (Editors), *The Indian Family in Transition: Reading Literary and Cultural Texts*, Sage Pub., New Delhi, 2007.

⁵⁰ *Manu*, IX.89-90. Kızın, bir taraftan uygun bir eş bulununcaya dek baba evinde kalması tavsiye edilmekle birlikte diğer taraftan yetişkinliğe eriştikten sonra onun en kısa sürede, en geç üç yıl içerisinde evlendirilmesi tavsiye edilmektedir. P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 442.

⁵¹ *Rigveda*, X.85.13.

ayı olan Asadha (22 Haziran-22 Temmuz) döneminin haricinde yapılan bütün evliliklerin uygun olacağı ifade edilir.⁵² Bazı metinlerde Caitra (22 Mart-20 Nisan) ve Pausa (22 Aralık-20 Ocak) ayı hariç bütün ayların evlilik için uygun olduğu zikredilir.⁵³ Ancak bununla birlikte bazılarına göre evlilik için herhangi bir dönem söz konusu olmayıp, her zaman gerçekleştirilebilir.⁵⁴

II- Manu Kanunnâmesi'nde Evlilik Türleri

*Manu Kanunnâmesi'*nde ifade edildiği üzere, dört kast tarafından uygulanan sekiz tür evlilik vardır. Bunlardan bazıları bir takım yarar ve kazançlar getirirken, bazıları da hem bu hayatta hem de öteki hayatta bir takım zararlar, kötülükler ve uğursuzluklar getirir.⁵⁵ Bu evlilik türleri kutsal metinlerde zikredilen kurallara uygun tarzda icra edilir. Şimdi kısaca evlilik türleri ve ritüelleri üzerinde duracağız.

a- Evlilik Türleri

*Manu Kanunnâmesi'*nde sekiz tür evlilikten bahsedilmektedir. Bunlar;

1. *Brahma*: Brahminlerin evlilik ritüeli,
2. *Daiva*: Semavi varlıkların evlilik ritüeli,
3. *Arsha*: Rişilerin evlilik ritüeli,
4. *Prajapatya*: Pragapatilerin evlilik ritüeli,
5. *Asura*: Asuraların evlilik ritüeli,
6. *Gandharva*: Gandharvaların evlilik ritüeli,
7. *Rakshasa*: Rakshasaların evlilik ritüeli ve

⁵² *Apastamba Grihyasutra*, II.12-13; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 512. Hinduların uğurlu ve uğursuz kabul ettikleri zaman dilimleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ebû Reyhan el-Birunî, *Alberuni's India*, ed. Edward Sachou, New Delhi 1964, II/185-193 .

⁵³ Gelin ve damatın doğum tarihlerine göre belirlenen uğurlu zamanlar tablosu için bkz., P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 513, 515.

⁵⁴ P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 512.

⁵⁵ *Manu*, III, 20.

8. *Paisaka*: Pisaka'ların evlilik ritüelidir.⁵⁶

Şimdi, bu evlilik türlerini *Manu Kanunnâmesi* ve ilişkili literatüre göre kısaca tanıtmaya çalışacağız.

Kızın değerli ve pahalı giysilerle süslenmesinin ve mücevherlerle onurlandırılmasının ardından babası tarafından, Vedaları iyi bilen ve iyi davranışlara sahip olan birisine verilmesine *Brahma* evliliği denilir.⁵⁷ Evlilik türlerinin en şerefli kabul edilen bu evlilik tipine göre kız, Vedaları öğrenmiş ve iyi karakterli bir kimseye hediye (*dana*) olarak verilir.⁵⁸ Kızın takılar ve süslerle donatılmasının ardından babası tarafından, kurban ritüelini layıkıyla icra eden bir rahibe verilmesine *Daiva* evliliği denilir.⁵⁹ Bu evlilikte, damadın babası rahip olmasından dolayı kurban ritüelini icra etmesinin ücreti (*daksina*) olarak, yani kızın kendisi hediye olarak, sunulur.⁶⁰ Kızın babasının, dinî kurallar gereği damattan bir inek ve bir öküz veya bunlardan iki çift almasından sonra kızını vermesine *Arsha* evliliği denilir.⁶¹ Bu evlilikte damat ateşe kurban sunumu ritüelinin hamisidir. *Arsha* evliliğinde alınan mal belirlenmiş değildir, damat gönlünden koparı verir. Bununla birlikte, bu evlilik türüne kızın satın alındığı eleştirileri yöneltmiştir. Damat tarafından geline ve yakınlarına verilen hediyeler, damatın onlara saygı duyma-

⁵⁶ *Manu*, III.21; *Yajnavalkya*, I.58-61; *Visnu Dharma-sutra*, 24.18-19. *Manu Kanunnamesi*'nde belirtilmiş olan bu evlilik türlerinin kaynağını *Veda* metinleri oluşturmaktadır. Mesela, *Brahma* evliliği *Rigveda*, X.85; *Asura* evliği *Rigveda*, I.109.2; *Gandharva* evliliği *Rigveda*, I.119.5; X.27.12; *Daiva* evliliği *Rigveda*, V.61'den esinlenilerek biçimlenmiştir. P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 516, 525; A. B. Keith, "Marriage (Hindu)", *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, Ed. James Hastings, T. & T. Clark, Edinburgh, 1916, VIII/450-451; Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, s. 159-170; Julius Lipner, *Hindus*, Routledge, London 1998, s. 219; William P. Harman, *The Sacred Marriage of a Hindu Goddess*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1992, s. 13.

⁵⁷ *Manu*, III.27; *Yajnavalkya*, I.58.

⁵⁸ Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, s. 169-170; Axel Michaels, *Hinduism: Past and Present*, s. 114; Julius Lipner, *Hindus*, s. 220

⁵⁹ *Manu*, III, 28.

⁶⁰ Julius Lipner, *Hindus*, Routledge, London 1998, s. 220; Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, s. 168-169.

⁶¹ *Manu*, III.29; *Yajnavalkya*, I, 61.

sı ve şefkât sahibi olması biçiminde algılanır.⁶² İlk dört evlilik türünde kızın babasının veya diğer yakınlarının damata hediye vermeleri söz konusudur. Kız, evlilik töreninin ardından babasının korumasından çıkıp eşinin korumasına ve kontrolüne girmiş olur.⁶³

Bazı bilgiler, bu sekiz uygulamanın hepsini evlilik (*viveha*) olarak kabul etmemiş, onları sadece kadınları koruma ve güvence altına alma yolları olarak görmüşlerdir.⁶⁴ İlk dört evlilik türü onaylanan ve tavsiye edilen uygulamalardır. Bunlardan en efdali ilk sırada olanıdır, sonra gelenler ise fazilet sırasında birbirini izler, en kötüsü ise son sıradakidir.⁶⁵ *Manu Kanunnâmesi'ne* göre, bir kimse kendi kastından bir kızla karşılıklı rıza içerisinde ilişkiye girerse, kızın babasına, istemesi hâlinde, bir miktar ücret ödemek durumundadır.⁶⁶ Yorumcu Medhatithi'ye göre eğer baba istemezse ücret krala ödenir. Kız, erkeği istemediğini belirtirse başka birisi ile evlendirilebilir. Ancak erkeğin kızı istemiyorum demesi durumunda, zorla eş olarak kabul ettirilir.⁶⁷

b- Evlilik Ritüelleri

Hinduların bütün yaşamını ritüellerin sarmaladığı görülmektedir. Bunlardan en önemlisi evlilik esnasında gerçekleştirilen törenlerdir. Evlilik, birbirinden çok da ayırt edilemeyen sosyal ve dinî bir uygulamadır.⁶⁸ Evlilik

⁶² *Manu*, III.54; Julius Lipner, *Hindus*, Routledge, London 1998, s. 220; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 518-519; Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, s. 167-168.

⁶³ P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 517.

⁶⁴ P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 520.

⁶⁵ *Manu*, III.24-25; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 521; Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, s. 159; Axel Michaels, *Hinduism: Past and Present*, s. 113; Klaus K. Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, s. 150.

⁶⁶ *Manu*, VIII.366

⁶⁷ P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 520-521.

⁶⁸ Bu konuda şu eserlere bakınız: Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras: Socio-Religious Study of the Hindu Sacraments*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1976; William P. Harman, *The Sacred Marriage of a Hindu Goddess*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1992, s. 126-127; V. M. Apte, *The Sacrament of Marriage in Hindu Society from Vedic Period to Dharmasastras*, Ajanta Pub., Delhi, 1978, s. XI; Gavin Flood, "Introduction: Establishing the Boundaries", *The Blackwell Companion to Hinduism*, Ed. Gavin Flood, Blackwell Pub., UK 2003, s. 6; P. V. Kane, *History of Dharmasastra: Antient and Medieval Religious and Civil Law*, Vol. II, Part I, Bhandarkar

ritüellerinin köylere, kasabalara göre farklılık ve çok karmaşık bir yapı arz ettiği görülmektedir. Evlilik töreni, baba evinden ayrılma, birleştirme, bereket ve koruma ritüellerini kapsayan bir bütündür.⁶⁹

Rigveda X.85'in belirlediği ölçütler çerçevesinde evlilik ritüelinin ana çizgisi günümüze değin korunmuş durumdadır. Kız ile erkek arasında söz kesilmesi evlilik ritüelinin başlangıcı kabul edilir. Kız, erkeğin babası tarafından "kızını oğluma ver" denilmek suretiyle istenmektedir. Kızın babası, şâyet olumlu ise, "bu uğurlu günde, şu nesilden gelmekte olan kızımı, nesiller bahşetmesi için size veriyorum" der. Bunun üzerine erkeğin babası "nesil bahşetmesi için verdiğin bu kızını biz kabul ediyoruz" der. Bunun ardından damatın babası kendi geleneklerine uygun biçimde kıza elbiseler, çiçekler, takılar sunar ve sözlenme töreni dualar ile sona erer. Evlilikten önceki son bir ay içinde belirlenen uğurlu bir günde nişan töreni yapılırdı. Damat güzel bir şekilde giyinmiş ve süslenmiş olarak, ilahiler eşliğinde kızın evine gider. Orada kızın babası tarafından karşılanır. Damat adayı gelin adayına sağlık, mutluluk ve iyi bir nesil yetiştirmesi için dua eder. Çok sade olan nişan töreni tarafların birbirlerine iyi dilekler dilemeleri, saygı ve hürmet göstermeleri ve yapılan dualar ile sonlandırılır.⁷⁰

Evlenme töreni, nişanın tam tersine çok ayrıntılı ve karmaşıktır. Bu tören için uğurlu bir zaman seçimine dikkat edilir. Evlilik ritüelini metinlerde⁷¹ anlatıldığı üzere genel hatları ile ele almaya çalışacağız. Evlilik töreninin hemen başlangıcında *altarda* yanmakta olan ateşin batı tarafına bir değirmen taşı ve kuzey doğusuna bir su kavanozu konulur. Damat ateşe sunum yapar,

---

Oriental Research Institute, Pune, 1997, s. 427; Klaus K. Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, s. 150; David Smith, *Hinduism and Modernity*, Blackwell Pub., Oxford, 2003, s. 155; Julius Lipner, *Hindus*, Routledge, London 1998, s. 219; T. N. Madan, "The Householder Tradition in Hindu Society", *The Blackwell Companion to Hinduism*, Ed. Gavin Flood, Blackwell Pub., UK 2003, s. 298.

⁶⁹ Axel Michaels, *Hinduism: Past and Present*, s. 115; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 527.

⁷⁰ Nişan töreni için *Vagdanam*, *Kanyavarana* gibi isimler kullanılmaktadır. Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, 1976, s. 207-209.

⁷¹ *Asvalayana Grihyasutra*, I.7.3-I.8. Bu bölümün çevirisi için ayrıca bkz., Paul B. Courtright, "Hinduism", *Sex, Marriage, and Family in World Religions*, Ed. Don S. Browning, M. Christian Gren, John Witte Jr., Columbia University Press, New York, 2006, s. 237-240.

bu esnada gelin onun sağ eline dokunur. Damat batıya, gelin doğuya dönük vaziyette iken damat, gelinin başparmağını tutar ve "senin elini mutluluk ve iyi bir talih için tutuyorum"⁷² der. Gelinin ateşin ve su kavanozunun etrafında üç kez döndürdükten sonra, damat "ben gökyüzüyüm, sen yeryüzüsün, haydi evlenelim, soy/nesil sahibi olalım, sevgi ve şefkât dolu uzun bir yaşam sürelim" diye mırıldanır.⁷³ Gelin tekrar, değirmen taşının etrafında döner ve damat bu esnada "bu taşın üstünde yürü, taş gibi sabit ol, düşmanlarının üstesinden gel, düşmanlarını ayaklar altına al" der. Gelin ve damatın elleri bir araya getirilir ve ibadeti icra eden din adamı (*acarya*) ateşin yanındaki su kavanozundan sular alarak her ikisinin başına serper. Gelin, törenin yapıldığı gün, kocası ve çocukları hayatta olan bir Brahmin kadınınun evinde geceler. Gelin geceleyin kutup yıldızını gördüğü zaman sessizliğini bozarak "dilerim ki kocam uzun yaşar ve ona nesiller veririm" der.⁷⁴

Bu noktadan sonra gelin ve damat başa baş bırakılır. Damat, "dilerim ki burada nesiller sayesinde sevgin ve mutluluğun artar, evindeki dinî ritüelleri uygulama konusunda hassas olursun"⁷⁵ diyerek gelinle birlikte evine girer. Bir öküz derisi, dış tarafı üste ve boyun tarafı doğuya gelecek şekilde zemine serilir. Gelin bu derinin üzerinde otururken, damat, "dilerim ki Prajapati bize nesiller ihsan eder, Aryaman yaşlanuncaya kadar bizi bir arada tutar. Bütün kötülüklerden arınmış bir şekilde kocanın evine gir...kocana kızgın gözlerle bakma, erkek evlatların anası ol, semavi varlıklara hürmet et"⁷⁶ der. Üç gece boyunca yatakta değil yerde yatarlar. Bunu 12 geceye, hatta bir yıla çıkarırlar vardır. Bütün uygulamaların tamamlanmasının ar-

⁷² *Rigveda*, X.85.36.

⁷³ Benzer uygulamalar için bkz., *Brihadaranyaka Upanisad*, VI.4.20 (*The Thirteen Principal Upanishads*, Çev., Robert Ernest Hume, Oxford University Press, London, 1921).

⁷⁴ Bu, *homa'nın* bitmesinden sonra gelinin kutup yıldızını sessizlik içerisinde beklediğini gösterir. P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 529-530; Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, 1976, s. 220-221.

⁷⁵ *Rigveda*, X.85.27.

⁷⁶ *Rigveda*, X.85.43-46.

dından gelinin elbisesi, hayırlı ve uğurlu dualar etmesi için bir miktar yiyeceklerle birlikte Surya ilahisini (*Rigveda*, X.85) bilen bir Brahmine verilir.⁷⁷

Sonuçta, metinlerde bir takım detaylar⁷⁸ olmakla birlikte genel olarak evlilik ritüeli üç kısma ayrılır.

1. Hazırlık aşaması ritüelin ilk safhasını;
2. *Panigrahana* (damatın gelinin sağ elini tutması ve mantra okuması), *homa* (kutlanmış ateşe sunum yapmak), *pradaksina* (ateş etrafında dönüş) ve *saptapadi* (gelin ve damatın ateş etrafında birlikte yedi adım atması) ritüelin ikinci safhasını;
3. Kutup yıldızını görme ve onu takip eden uygulamalar ise üçüncü safhasını oluşturmaktadır.⁷⁹

c- Evliliğin Geçerliliği ve Sürdürülebilirliği

Hinduizm'in ayırt edici vasıflarından birisi olan kast anlayışı nikâhta belirleyici bir rol oynamaktadır. *Manu Kanunnâmesi*'nde bir kız için en iyi evlilik kendi kastına mensup bir erkekle yaptığı evliliktir.⁸⁰ Yine aynı metne göre, erkek daima kendine eşit veya kendinden alt kastta bir kızla nikâhlanmalıdır. Sudra kastına mensup bir erkek sadece Sudra kastına mensup bir kadınla nikâhlanabilir. Vaisya kastına mensup bir erkek, Vaisya ve Sudra kastına mensup bir kadınla nikâhlanabilir. Kşatriya kastına mensup bir erkek, Kşatriya, Vaisya ve Sudra kastına mensup bir kadınla nikâhlanabilir. Brahmin kastına mensup bir erkek, sırasıyla Brahmin, Kşatriya, Vaisya ve

⁷⁷ Bu açıklamalar için bkz., P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 530-531.

⁷⁸ Hindu metinlerinde evlilik ritüellerinin gelişim seyri, önemi ve farklı uygulamalar hakkında detaylı bilgi için bkz., P. V. Kane, *History of Dharmasastra: Antient and Medieval Religious and Civil Law*, Vol. II, Part I, Bhandarkar Oriental Research Institute, Pune, 1997, s. 531-538; Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, s. 199-225; Bhayaram Sarma, *The Vivaha: The Hindu Marriage Samskaras*, Tr. R. C. Prasad, Motilal Banarsidass Publ., New Delhi, 1995; Arvind Sharma, "Marriage in the Hindu Religious Tradition" *Journal of Ecumenical Studies*, 1985, 22(1), s. 73-75.

⁷⁹ P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 531.

⁸⁰ *Manu*, III.12; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 448.

Sudra kastına mensup bir kadınla nikâhlanabilir. Fakat bir Brahmin veya Kşatriya ilk eş olarak bir Sudra kadını tercih etmemelidir.⁸¹

Kastlar arası evlilik bir takım sorunları beraberinde getirmektedir. Meselâ, üst sınıfa mensup olan erkekler toplumun alt tabakasına mensup bir kadınla nikâhlanırlarsa statülerini yitirirler. Hindu fıkıhçılarından bazılarının göre sadece nikâh akdi kast dışına atılma nedeni iken, bazıları evlilikten bir çocuğun dünyaya gelmesi, diğerleri ise bu çocuğun erkek olması ve nesli devam ettirmesi koşulu ile kast dışına atılacağını savunurlar. İlk üç kast mensup olan bir erkek Sudra kastına mensup bir kadınla evlenirse ailesini ve çocuklarını Sudra statüsüne düşürecektir. Atri ve Utathya'nın oğlu Gautama'ya göre bir Sudra kadını ile evlenen, Saunaka'ya göre Sudra kadından bir erkek sahibi olan, Bhrigu'ya göre Sudra kadından çocuk (nesil) sahibi olan kişi, kast dışına itilir. Bir Brahmin, Sudra kadını ile yatarsa cehenneme gider; ondan çocuk sahibi olursa Brahmin statüsünü kaybeder. Ruhlar ve semavi varlıklar bu tür bir kimsenin (Sudra kadınının yardımıyla) yapmış olduğu sunumları yemezler ve böyle bir kimse cennete gidemeyecektir. Sudra kadını ile öpüşen, onun nefesini bünyesine alarak kirlenen, ondan erkek evlat sahibi olan kimse için hiçbir kefarete söz konusu değildir.⁸²

Manu Kanunnâmesi ve *Yajnavalkya*'ya göre bir brahmin dört kastta mensup dört kadından erkek evlat sahibi olabilir. Brahmin kadından doğan erkek, adamın servetinin %40'unu, Kşatriya kadından doğan erkek %30'unu, Vaisya kadından doğan erkek %20'sini, Sudra kadından doğan erkek ise %10'unu alır.⁸³ Metinlerde dört evliliğe kadar müsaade edilmiş olsa bile günümüzde tek eşlilik yaygındır. 1955 yılında hazırlanan ve 1976'da ilaveler yapılan medenî kanuna göre evlilik sözleşmeleri Batı tarzına yakın bir hale gelmiştir. Buna göre kadınlar da boşanma isteminde bulunabilir.⁸⁴ Modern

⁸¹ *Manu*, III.14.

⁸² *Manu*, III.15-19.

⁸³ *Manu*, IX.152-153; *Yajnavalkya*, II.125; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 449.

⁸⁴ Klaus K. Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, s. 150; Robin Rinehart, "Hearing and Remembering: Oral and Written Texts in Hinduism", *Contemporary Hinduism: Ritual, Culture and Practice*, ed. Robin Rinehart, Abc-Clio Pub., California 2004, s. 75; Steven J.

zamanlarda yapılan yasal düzenlemelerin yanı sıra, geleneksel olarak sürmekte olan çocuk evliliğine karşı çıkan ve kastlar arası evliliği destekleyen gruplar ortaya çıkmıştır.⁸⁵

Sapinda (kuzenler arası evlilik) ilişkisi biçiminde gerçekleştirilen evlilik türü bütün kastlar için yasaklanmıştır. Evlilik için anne tarafından en az beş nesil, baba tarafından ise yedi nesil geçmişten akraba olmamak gereklidir. *Sapinda* ilişkisinin yasaklanması modern zamanlarda büyük zorluklar meydana getirmektedir. Eğitim oranının yükselmesi, kızların evlilik yaşının ilerlemesi, aşk evliliği gibi modern durumlar nedeniyle *sapinda* ilişkisinin yasaklanması anlamsız kabul edilmektedir. Otoriteler, *sapinda* ilişkisinin kapsamını daraltma girişiminde bulunmaktadırlar.⁸⁶ Evlilikle ilgili bu yasakların yanı sıra şunlar da söz konusudur: Karşılıklı kız ve erkek değişimi ile gerçekleştirilen evlilikler yasaktır. İki kız kardeş aynı adamla evlendirilmemelidir ya da iki kız kardeş iki erkek kardeşe verilmemelidir. Ancak bu hükümler, günümüzde, öneriden öteye geçmez.⁸⁷

Manu Kanunnâmesi'nde ifade edildiği üzere şiddet kullanılarak ve zorla yapılan hiçbir eylemin geçerliliği yoktur.⁸⁸ Ancak bu kuralın evlilikte uygulanması çok sıkıntılıdır. Bazı hukukçulara göre, kızın zorla kaçırılmasının ardından şâyet evlilik ritüeli gerçekleştirilmiş ise (özellikle *saptapadi*) evlilik geçerli kabul edilir. Ancak Hindu dinî hukukunu ele alan modern eserlerde, evlilik zorla gerçekleşmiş ise her ne kadar gerekli seremoniler yapılmış olsa

---

Rosen, *Essential Hinduism*, Praeger Publishers, USA 2006, s. 22; Fred W. Clothey, *Religion in India: A Historical Introduction*, Routledge, London 2006, s. 194; Ludo Rocher, "The Dharmasastras", *The Blackwell Companion to Hinduism*, Ed. Gavin Flood, Blackwell Pub., UK 2003, s. 112.

⁸⁵ Dermot Killingley, "Modernity, Reform, And Revival", *The Blackwell Companion to Hinduism*, Ed. Gavin Flood, Blackwell Pub., UK 2003, s. 517-519.

⁸⁶ Bazı Hindu hukukçularına göre, evlat alınan erkek çocuklar için de *sapinda* yasağı geçerlidir. Buna göre, evlat edinilen baba tarafından yedi, anne tarafından beş nesil geçmedikçe evlilik geçerli sayılmaz. P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 452, 455, 464, 470; Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, s. 175; Bhaiyaram Sarma, *The Vivaha: The Hindu Marriage Samskaras*, Tr. R. C. Prasad, Motilal Banarsidass Publ., New Delhi, 1995, s. 4.

⁸⁷ P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 501. Bu kurallardan bazıları İslâm'daki uygulamalar açısından benzerlik gösterirken bazıları da çelişmektedir.

⁸⁸ *Manu*, VIII.168.

bile geçersiz kabul edilir.⁸⁹ Kutsal metinlere göre, kızın bir erkek ile sözleşmesi ve su ile kutsanmasının ardından damat adayı vefat ederse *Veda* ilahileri henüz okunmadığı için kız halen babasına aittir. Bu yüzden babası onu başkasına verebilir.⁹⁰ *Manu Kanunnâmesi'*ne göre evlilik ritüelinde *Veda* ilahilerinin okunması çiftlerin karı-koca olduğunu gösterir, ancak tören tam anlamıyla yedinci adımdan sonra tamama ermiş olur.⁹¹

*Manu Kanunnâmesi'*nde kız veya kadınlara, babası, erkek kardeşleri, kocası, kayınları tarafından saygı gösterilmesi ve onun onurlandırılması tavsiye edilir. Nitekim; kadınlara saygı duyulmasından Tanrılar hoşnut olur, aksi durumlarda ise ne kadar ibadet edilirse edilsin hiçbir faydası yoktur. Buna karşılık, kadınları sefalet içerisinde olan aileler çok geçmeden yok olurlar. Bu açıdan, mutluluk ve refaha kavuşmak isteyen erkekler kadınlara saygı duymalı, onlara güzel yiyecekler sunmalı; bayram ve festivallerde süsler, takılar ve elbiseler almalıdır. Karı kocanın birbirini mutlu ettiği evlerde sarsılmaz bir mutluluk, bolluk ve bereket oluşur. Eşler birbirini mutlu etmediği zaman o evlilik çok kötü bir hal alır, çocuklar doğmaz, ritüeller ihmal edilir, *Veda* okunmaz, Brahminlere saygısız davranılır, aile hayatı sona erer.⁹²

*Manu Kanunnâmesi'*ne göre kadın neşeli, keyifli ev işlerinde becerikli olmalı, kocasına daima hizmet etmeli, kocasını üzecek şeylerden uzak durmalıdır.⁹³ İçki içen, gayr-i ahlâkî davranan, sağlıksız, asi, savurgan kadınlar her an terk edilebilir. Kısır kadından sekizinci, çocuğu ölen kadından onuncu, sadece kız çocuk doğuran kadından onbirinci yılında, ancak beddua eden kadından hemen boşanılır. Bununla birlikte iyi huylu bir kadın hastalanırsa rızası alınarak ve onuru kırılmadan boşanılır.⁹⁴ Eğer makul bir sebep

⁸⁹ P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 538; Rajbali Pandey, *Hindu Samskaras*, s. 170.

⁹⁰ *Vasistha Dharmasutra*, 17.22 (*Dharmasutras: The Law Codes of Apastamba, Gautama, Baudhayana, and Vasistha*, Trans. and Ed. By, Patrick Olivelle, Motilal Banarsidass Pub., 2000).

⁹¹ *Manu*, VIII.227; P. V. Kane, *History of Dharmasastra*, s. 539.

⁹² *Manu*, III.55-63.

⁹³ *Manu*, V.150-156.

⁹⁴ *Manu*, IX.80-82. Antik ve modern Hint geleneğinde evlilik hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., J. J. Meyer, *Sexual Life in Ancient India*, Stephen Austin and Sons Ltd., GB, Tarih-

yoksa evlilik, dinî açıdan feshedilemez, sonlandırılmaz. Boşanma yasal olmakla birlikte pek rastlanılmamaktadır. Zira boşanma hoş karşılanmaz ve boşanan kadın ailesine geri dönmek zorundadır. Erkekler yeniden evlenebilir, ancak kadınların yeniden evlenmesi bazı şartlara bağlıdır.⁹⁵

Sonuç

Hinduizm'de doğum, ergenliğe giriş, evlilik ve ölüm gibi geçiş ritüelleri insanların hayatında büyük bir öneme sahiptir. Dindar Hindular bu ritüelleri yeri ve zamanı geldiğinde dinî kurallara uygun bir şekilde gerçekleştirmekle mükelleftir. Bunlar arasında evlilik merkezî bir konum işgal etmektedir ve çok ayrıntılı bir uygulamadır. Evlilik sayesinde neslin korunması, evdeki ritüellerin yerine getirilmesi ve dünyevi hazların meşrû biçimde gerçekleştirilmesi söz konusudur. Evlilik ritüeli sonucunda erkek, Hinduizm'de hayatın dört aşamasından ikincisi olan 'aile hayatı' dönemini gerçekleştirmiş olur. Bu dönem sayesinde o, Hinduizm'de hayatın dört hedefinden (*dharma, artha, kama, mokşa*) ilk üçünü başarılı bir şekilde tamamlama şansına sahip olur.

Hinduizm'de nikâhlanma, erkekler için öğrencilik sürecinin ardından ikinci geçiş ritüeli olmakla birlikte kızlar için yapılan ilk törendir. Bu açıdan evlilik kızların dine giriş töreni olarak kabul edilir. Çünkü kızlar için erkeklerde olduğu gibi herhangi bir ergenlik töreni yoktur. Dolayısıyla kızlar, evlilik töreninin ardından dinî ritüellere katılmaya hak kazanırlar. Kızlar için evlilik, bir bakıma erkeklerin öğrencilik hayatına başlamasına (*upanayana*) benzetilebilir. Evliliğin gerçekleşmesi için hem kız ve erkekte hem de her ikisinin ailesinde bir takım nitelikler aranmaktadır. Dış görünüş, sağlıklı olma gibi hususlar her iki taraf için de geçerlidir. Damat ve gelin adayının çok küçük veya çok yaşlı olmamasına dikkat edildiği gibi, aynı kasta mensubiyet ve çok yakın akraba olmama gibi hususlara da özen göste-

---

siz, s. 146-195; Usha Sharma (Editor), *Marriage in Indian Society: From Tradition to Modernity*, Mittal Pub., New Delhi, 2005; L. E. Gatwood, *Devi and the Spouse Goddess: Women, Sexuality, and Marriage in India*, Manohar, Delhi, 1985.

⁹⁵ Axel Michaels, *Hinduism: Past and Present*, s. 113.

rilir. Ailenin ise özellikle asil, ahlâklı, eğitilmiş, geçmişinin temiz olmasına ve dinî kuralları icra edip etmediğine dikkat edilir. Hindular arasındaki yaygın kanaate göre, gençlerin evliliğinden ziyade ailelerin evliliği söz konusudur.

Hinduizm'de evlilik, kız ve erkeğin topluma katılımlarını sağlayan bir takım ritüeller bütünüdür. Bu törenler her iki tarafın da yeni statüsüne uyum sağlama sürecini kolaylaştırmaktadır. Bu açıdan evlilik hem dinî hem de sosyal boyutu olan bir uygulama kabul edilmektedir. Evlilik ritüeli genellikle evde gerçekleştirilir ve gelin ve damat adayları din adamlarının rehberliğinde uygulamaya bizzat iştirak eder. Hindu kutsal metnelerinin bazılarında ve özellikle de *Manu Kanunnâmesi*'nde ifade edildiği üzere sekiz tür evlilik vardır. Bu evlilik türleri ilkinden başlamak üzere belli bir üstünlük hiyerarşisine sahiptir. Buna göre en sondaki evlilik türü arzu edilmeyen ve en kötü evlilik biçimidir. Genel bir kategoriye tabi tutacak olursak ilk dört evlilik türü tavsiye edilirken, son dört tür tavsiye edilmez. Ancak günümüz Hindu toplumunda bu evlilik türlerinden sadece ikisinin (*Brahma* ve *Asura*) geçerliliğini koruduğu dikkat çekmektedir. Hindu genç erkekler efsanevi kahraman, ideal koca, cesur aile reisi Rama; kızlar ise iffetli, sâdık, sabırlı bir Sita gibi olabilmenin peşindedir. Dolayısıyla Rama ve Sita'nın evliliği gençlerin en büyük idealidir.